

Hodnocení rodičů vlastními dospívajícími dětmi: Dulcína Arsénio de Sousa Simoes

(Metody a techniky pedagogického výzkumu)

Studie, kterou jsem si zvolila, přibližuje způsob hodnocení rodičů vlastními dětmi v období dospívání v rané pubertě, pubertě a adolescenci.

Výzkum se nachází v Pedagogické revue z roku 2001, č. 3.

Výzkumný vzorek: žáci sedmých a osmých ročníků základní školy (N1 = 69), 36 děvčat a 33 chlapců ve věku 12 - 14 let, dále studenti 1., 2. a 3. ročníků gymnázia (N2 = 75), 42 děvčat a 33 chlapců ve věku 14 - 17 let a prváci na vysoké škole (N3 = 68), 34 děvčat a 34 chlapců (17 - 20 letých).

Hypotézy výzkumu:

1. U dospívajících v období rané puberty, puberty a adolescence se pravděpodobně projeví značné rozdíly v hodnocení vlastních rodičů v důsledku věku dospívajících.
2. Rozdíly v hodnocení rodičů se pravděpodobně projeví i v závislosti na pohlaví respondentů.
3. Vliv rodiny jako základního determinantu vývoje osobnosti jednotlivce bude ve smyslu jeho akceptovatelných vzorů pravděpodobně s vývojem slábnout.

Metoda: sémantický diferenciál. Tato metoda byla použita na zjišťování toho, jak dospívající charakterizují své rodiče. Sémantický diferenciál vystihuje konotativní významy pojmů, tzn. to co pojmy pro subjekt představují. V této studii bylo použito 24 bipolárních adjektiv. Při hodnocení rodičů za základě bipolárních adjektiv použil výzkumník běžně užívaný princip "like - dislike". Bodovému hodnocení "like" náležely číselné hodnoty 4, 5 a "dislike" 1, 2. Číselná hodnota 3 byla neutrální. Metodou sémantické diferenciálů měli respondenti hodnotit pojmy: matka, otec, osoba jim nejbližší, ostatní lidé. Při výběru pro slovní význam to znamenalo stupnici:

1	= velmi to nemám rád(a), hodnotím to velmi negativně
2	= nemám to rád(a), hodnotím to negativně
3	= je mi to jedno
4	= mám to rád(a), hodnotím to pozitivně
5	= mám to velmi rád(a), hodnotím to velmi pozitivně

U matky se hodnotily například tyto vlastnosti: nepříjemná - příjemná, nemocná - zdravá, stydlivá - průbojná, škaredá - pěkná, hlučná - tichá, obyčejná - tajemná, nevzdělaná - vzdělaná apod.

U otce pak: pomalý - rychlý, nevzdělaný - vzdělaný, smutný - veselý, proměnlivý - stálý atd.

Výsledky výzkumu a jejich interpretace:

Aby autor mohl potvrdit či vyvrátit svoji první hypotézu zaměřil se na zjišťování rozdílů v hodnocení rodičů ve třech skupinách dospívajících v rané pubescenci, v pubescenci a v adolescenci.

(Protože autor ve výzkumu uvádí velké množství tabulek s jednotlivými vlastnostmi matky a otce, které děti hodnotí, nebudu zde přepisovat všechny, ale pro jasnější představu uvedu alespoň jednu z nich.)

Případy signifikantních rozdílů ve skóre bipolárních škál v hodnocení matky a otce ranými pubescenty (M1), pubescenty (M2) a adolescenty (M3).

	M1	M2	M3	F(2,207)	signif
<i>Hodnocení matky</i>					
nemocná - zdravá	4,00	3,62	3,38	4,184	0,166
nepříjemná - příjemná	3,69	3,99	4,27	4,922	0,008
<i>Hodnocení otce</i>					
nepokojný - pokojný	3,68	3,42	3,11	3,56	0,03
nevzdělaný - vzdělaný	3,71	3,09	3,13	4,36	0,014
pomalý - rychlý	3,17	3,26	2,93	2,28	0,10

V tabulce Sousa uvádí jen signifikantní výsledky hodnocení matky a otce ze strany dospívajících. Pokud se adolescentům matka jevila jako významně příjemnější v porovnání se skupinou raných pubescentů, mezi ostatními skupinami se významný rozdíl neprojevil. Zároveň se tu objevil i náznak možnosti, že mezi ranou pubertou a adolescencí je i odlišné vnímání matky vzhledem k jejímu zdraví. V nastupující pubertě děti vnímaly matku jako zdravější než ostatní dvě skupiny.

I při hodnocení otce se projeví určité rozdíly. Pokud raným pubescentům připadal otec pokojnější v porovnání s adolescenty, mezi ostatními skupinami se významné výsledky neprojeví. Zajímavý byl údaj u dvojice adjektiv nevzdělaný - vzdělaný. Pokud se respondentům v období rané puberty jevil otec jako vzdělanější, u ostatních dvou skupin byl zaznamenán sestupný trend. Pubescentům se zdá být jejich otec méně vzdělaný než skupině mladších respondentů, ale jako vzdělanější v porovnání s adolescenty.

Autor výzkumu dospěl tedy pro **první hypotézu** (kde předpokládá, že se vyskytují rozdíly v hodnocení rodičů vzhledem k příslušnému vývojovému období) k následujícím závěrům. Vyskytla se řada rozdílů v hodnocení rodičů jejich dětmi, přičemž děti v rané pubertě a částečně i v pubertě vnímají a hodnotí své rodiče (hlavně matku ze strany děvčat) kritičtěji a méně realističtěji než adolescenti. Jeho první hypotéza se mu tedy potvrdila.

Při interpretaci **druhé hypotézy** se snažil postihnout rozdíly mezi pohlavími vzhledem k hodnocení matky a otce. Dospěl k následujícím výsledkům. Pokud se v období rané puberty projeví významné rozdíly v hodnocení rodičů mezi pohlavími, v dalších dvou vývojových obdobích se tyto rozdíly nepotvrdily. Druhá hypotéza se mu tedy potvrdila jen částečně.

Při **třetí hypotéze** ověřoval poznatek, zda-li vliv rodiny jako základního vývojového determinantu osobnosti jednotlivce bude s vývojem slábnout. Skoro všichni respondenti v období rané puberty (92,1 %) by si zvolilo jako nejbližší osobu někoho z rodiny, z pubescentů to bylo pak už jen 58,9 % a adolescentů jen 52,5 %. Naopak vzestupný trend vzhledem k vývojovému hledisku si však můžeme povšimnout při volbě někoho nejbližšího z okruhu osob mimo rodinu. Znamená to, že třetí hypotéza se potvrdila. S věkem skutečně slábne vliv rodiny jako dominantní determinanty vývoje.

Nakonec se autor zaměřil i na analýzu výběru nejbližší osoby vzhledem k pohlaví. Zjistil, že rozdíly mezi děvčaty a chlapci nemají signifikantní charakter, u chlapců zaznamenal vyšší volbu zaměřenou na rodinné příslušníky a méně na ostatní osoby než tomu bylo u děvčat.

Podle mého názoru byla zvolena správná metoda vzhledem k tomu, co chtěl autor zjistit. Umožňuje totiž badateli proniknout do individuálního významu pojmů v pojetí zkoumaných respondentů. Nevýhodou této metody je náročnost v její konstrukci. (To ale záleží na každém výzkumníkovi, zda-li se do náročného úkolu pustí či nikoli.)

Mnohem závažnější problém však vidím v interpretaci daných výpovědí, kdy může dojít k subjektivnímu zkreslení. Proto je lepší zajistit interpretaci ještě dalšího nezávislého badatele. Z výzkumu nelze poznat, zda tak autor učinil či nikoli, respektive se o žádném jiném nezávislém badateli, který by jeho zjištěná data samostatně interpretoval, nezmiňuje. Z uvedených fakt se domnívám, že autor neudělal při interpretaci žádnou závažnou chybu či se nějak významně zmýlil.

Nelíbí se mi však příliš některá použitá adjektiva (u hodnocení matky adjektivum nemocná - zdravá, u otce nepokojný - pokojný). Nejsem si totiž jistá, co konkrétně se těmito adjektivy v daném kontextu myslí, a hlavně jak se dají následně využít pro interpretaci. Místo adjektiv nepokojný - pokojný bych spíše navrhovala adjektiva agresivní - mírný nebo nevyrovnaný - vyrovnaný. U matky například líná - pracovitá, starostlivá - lhostejná apod. Autor měl věnovat více pozornosti jejich výběru. Měl zvolit taková adjektiva, která by srozumitelněji vypovídala o tom, jak děti hodnotí své rodiče.

Dále nepokládám informace o zkoumaném vzorku za dostačující. Nevíme, zda-li jsou to děti původem (hlavně pak u středoškoláků a vysokoškoláků) z vesnice, maloměsta či velkoměsta. (Autor v závěru uvádí odkaz na bratislavskou univerzitu, proto lze předpokládat, že děti pochází z Bratislavy - alespoň ty, co studují na ZŠ a SŠ, ale s jistotou to tvrdit nemůžeme). Dále - z jak situovaných rodin děti pocházely. To všechno by se dalo využít při následné interpretaci.

Bylo by lépe, kdyby autor zvolil vyšší počet respondentů.

Literatura, o kterou se autor opírá (a to v úvodu, když definuje pojem rodina, její funkce, socializaci jednotlivce v rodině) se pohybuje v rozmezí let 1977 až 1997. Vzhledem k tomu, že základní rysy instituce rodiny se výrazně nemění, nevidím problém v tom, že autor používá i starší literaturu.

Na závěr mě napadají dvě otázky: jak by se dal pro pedagogickou praxi tento výzkum využít? Byly by rozdíly mezi dětmi v hodnocení vlastních rodičů v závislosti na tom, odkud pocházejí (vesnice, města)?

Literatura:

Simoes, Dulcinea Arsénio de Sousa. *Hodnotenie rodičov vlastnými dospelými deťmi*. Pedagogická revue, 2001, roč. 53, č. 3, s. 268-281.